

ГЛАСНИК ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
HERALD OF THE GEOGRAPHIC SOCIETY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

ГОДИНА 2005.
YEAR 2005.

Свеска 10
Volume 10

МАЊИ ПРИЛОЗИ – SUPPLEMENTS

Мр Игор Зекановић*

ПОЛИТИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ И ПОЛИТИЧКЕ КОМПОНЕНТЕ ГЕОПОЛИТИЧКОГ ПОЛОЖАЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Полазна разматрања

Везе и међувезе између политике и географије нису новијег датума. Често су ове везе добијале димензију детерминизма, али су реалнија размишљања успостављала рационалнији однос политичких феномена на једној страни и географских појава и процеса на другој.

Положај, облик, величина, компактност, природни ресурси и остale особине територије, заједно са њеним културно-историјским наслеђем, антропогеним структурама, те утицајима близег и даљег окружења чине најважније садржаје геополитичког положаја. У суштини, он се заснива на анализи физичко-географских и антропогеографских фактора, као и њиховим узрочно-последичним везама.

Геополитички положај "у фокусу има утицај географских фактора на политичко-историјски процес."¹ У том смислу он представља ону врсту географске локације која узима у обзир нарочито чињенице значајне било за унутрашње политичке прилике, или, још важније, за ваљскopolитичке односе неке земље (политичко-територијалне заједнице).

У савременим политичко-географским процесима, геополитички положај Републике Српске је неопходно сматрати динамичком категоријом, што захтјева континуирано и константно праћење и вршење његовог вредновања сходно новим факторима и детерминантама. Промјенљивост фактора геополитичког положаја условљавају многи традиционални, али и неки

* Игор Зекановић, виши асистент, Природно-математички факултет, Бања Лука.

¹ Мирко Грчић, Општа политичка географија, Географски факултет ПМФ, Београд, 1989. год, стр. 80.

нови процеси, на чије стварање и модификовање утиче комплекс савремених, свјетских, европских и балканских политичких трендова. Промјенљиви фактори који одређују геополитички положај Републике Српске посљедица су и прерасподеле економске и војне снаге, те прекомпозиције на карти свјетске политичке моћи.

Савремени геополитички положај Републике Српске одређен је глобалним, континенталним, регионалним, и многобројним локалним детерминантама. Особине њеног актуелног геополитичког положаја, резултат су великог броја фактора и њиховог узајамног дејства. Ранији фактори положаја су суштински промењени, неки од њих су преобликовани и добили потпуно нове карактеристике у односу на период грађанског рата и стварања Републике Српске, а неки дјелују на потпуно нове начине, често супротне онима из периода након потписивања Дејтонског мировног споразума и краја деведесетих година прошлог вијека.

Геополитички положај Републике Српске је условљен низом фактора. Њих условно можемо подијелити на **унутрашње** и **спољашње**. Као једни од најбитнијих фактора геополитичког положаја РС су политичко-географске и политичке компоненте.

Политичко-географске компоненте

Политичко-географске компоненте геополитичког положаја Републике Српске заснивају се на: административно-територијалној подјели простора, карактеристикама централног језгра и главног града, анализи војно-политичког положаја РС и старим геополитичким циљевима.

Административно-територијална подјела

Неповољан облик Републике Српске условљава разуђенију шему административно-управне подјеле територије² и високо дисперзивну локалну самоуправу. Дакле, досадашња административно-политичко-територијална организација требала би да се коригује и колико је год могуће с обзиром на утицај међународних чинилаца, у складу са српским националним интересима.

Од тога, каква ће бити будућа административно-територијална подјела, нарочито како ће територијално-морфолошки изгледати, зависиће не само привредни развој Републике Српске, економско функционисање, економско-географски и геополитички положај, него и кохезија и опстанак ентитета као политичко-географског субјекта у оквиру Босне и Херцеговине. У контексту ових питања, незаobilазно је питање регионалне организације. Регије издвојене по нодално-функционалном принципу су отворени системи. Оне су најприхватљивије рјешење везано за укупност развојних процеса како унутар

² Дејтонска линија разграничења није водила рачуна о одвајању урбаних и руралних дијелова. Републици Српској су припале 44 општине бивше БиХ са њиховим дотадашњим општинским средиштима и 31 општина дјелимично.

регије тако у највећој мјери обезбеђују међурегионалне интеграционе процесе којима се обезбеђује јединство националног простора.

Са геополитичког аспекта, нодално-функционална регионализација је од изузетне важности за хомогеност српског националног простора, нарочито пограничних простора. Јер, с обзиром на политичко-географско окружење, лако се може десити да водећи нодуси у Федерацији БиХ и Хрватској својом гравитационом способношћу "привуку" и ставе у економску, а тиме и сваку другу зависност територије Републике Српске. Примјера ради, Јајце у своју гравитациону сферу може привући Шипово и Језеро, Градачац насеља јужно од Модриче (Толису на примјер), Тузла – Лопаре, Мезграју, Угљевик; Сарајево простор средњег Подриња, Mostar простор невесињске општине. Остваривање ових претпоставки у скоријој будућности би могло имати посљедице по геополитички положај Републике Српске, јер би се ови простори "тихо" интегрисали у Федерацију. Слично је и са пограничним просторима према Хрватској. Гравитационе сфере Славонског Бруда и Дубровника би могле економски интегрисати просторе Посавине и Дубровачког залећа.

Због тога се нодално-функционална регионализације Републике Српске на 4 нодално-функционалне регије (Бањалучку, Добојско-бјељинску, Сарајевско-зворничку, Требињско-србијску) намеће као приоритетна потреба од велике важности за даљи опстанак и развој Републике Српске.

Централно језgro и главни град

Централно језgro³ је један од основних чинилаца кохезије државе и националног јединства. Међутим, централно језgro није пресудан фактор јачине и стабилности неке државе, јер неке државе и без централног језgra одликује национална кохезија и хомогеност.

Република Српска због своје територијалне некомпактности (издуженог облика) и различитих етнопсихичких особина српског народа у Републици Српској, односно БиХ, нема своје централно језgro.

Неке државе имају по неколико централних језгра. С обзиром на облик територије и различите етнопсихичке особине српског народа и у Републици Српској, могло би се формирати више централних језгра. То би у Источној Херцеговини могло бити Требиње, затим у источном дијелу Републике Српске планина Романија. У западном дијелу центар националне кохезије становништва требала би бити Бања Лука.

Главни градови су центри политичких одлука и у већини случајева се налазе унутар историјског језгра државе. "Они су центри законодавне (скупштина) и извршне (влада) власти, шефа државе, сједиште партије,

³ Постоји једна област у којој је државна идеја добила своју почетну фазу, из које је државно поријекло. То је тзв. централно језgro – центар интеграције и колијевка државне идеје око које се формира душа државе. (Мићо Стојановић, Политичка географија, геополитика и геостратегија – увод у геополитичко мишљење -, Матица српска Бања Лука, 2001. год, стр. 173.)

војске, те сједиште институција за унутрашње и међународне послове државе. Као такав, главни град је и центар политичког живота и мјесто концентрације ових послова, те одржава организованост и моћ државе.⁴

Република Српска још увијек нема главни град. Све предиспозије и атрибуте за то посједује Бања Лука као највећи град и административни центар Републике. Ипак, унутрашњи фактори тј. политичко нејединство српских партија утиче да заједничког става и избора главног града још увијек нема.

Са војно-политичког аспекта значаја престонице, увијек су се за главне градове бирала мјеста са повољним географским положајем, по могућности да су што удаљенији од државне границе, а и од морске обале. По овом основу, а обзиром на облик и политичко-географско окружење Републике Српске, Бања Лука није идеално рјешење за главни град. Као прво, Бања Лука је релативно близу границе (50-ак km), нема природних препрека које би главни град штитиле од евентуалних продора непријатеља, једино ријека Сава на сјеверу. Затим, Бања Лука нема алтернатвних праваца одступања. На основу војно-политичких критеријума једино би Бијељина могла да задовољи условима престонице са војнополитичког аспекта.

Војно-политички положај Републике Српске

Једна од институција која губи своју ранију геополитичку улогу свакако је Војска Републике Српске. Прво је смањен (редуциран) број официра и професионалних војника у складу са стандардима НАТО пакта. Постоје реалне претпоставке да ће се "остatak" ВРС лагано интегрисати у заједничке оружане снаге БиХ. Ако се овом хронологијом догађаја настави "реформа" Војске, за неколико година она ће бити само историјска категорија.

Војска Републике Српске је једноставно приморана у интегрисање у заједничке оружане снаге. То је и један од основних услова за улазак БиХ у "Партнерство за мир". Ако се не буде укључивала у заједничке војне токове, сачутила би се са великим посљедицама. Једноставно, испала би из свих савремених војних токова и доведена пред свршен чин.

Слична дешавања прате и Министрство унутрашњих послова Републике Српске, којег такође карактеришу интегративни процеси у заједничке полицијске снаге БиХ, као један од основних услова "приближавања" прописаним европским стандардима и савременим међународним токовима. Због тога је МУП Републике Српске убрзо реформе ка приближавању овим стандардима (однос броја становника наспрам односа броја радника полиције), што је као посљедицу имало отпуштање радника.

Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста од октобра 2003. године, смањен је број припадника МУП-а Републике Српске за 621 особу. Треба истаћи да је министарство утврдило Критерије који ће вишком прогласити оне раднике, који су у досадашњем раду по било

---

⁴ Исто, стр. 174.

ком основу компромитовали и штетили угледу Министарства унутрашњих послова.

Након реформи, број ангажованих лица у Војсци Републике Српске и Министарству унутрашњих послова, требао би износити око 8000.

Табела 1: Однос броја саштавника Републике Српске јрема укупном броју припадника ВРС и МУП-а

Број становника Републике Српске (2003. год.)	Укупан број припадника ВРС и МУП-а
1.453.465	8.000

Стари геополитички циљеви

Геополитичке карактеристике Републике Српске условљене су старим геополитичким циљевима и аспирацијама на ове просторе. Ма колико се сматрало да је природно-географски детерминизам и фатални географизам прошлост и нешто што је давно превазиђено у савременим међународним свјетским токовима, бројни примјери у свијету казују да су теорије Рацела па и Хегела итекако нашли своје упориште како у савременим свјетским геополитичким токовима тако и на простору Републике Српске. Стари геополитички циљеви њемачког Продора на Исток, турских претензија и циљева, америчких циљева и руских геополитичких стремљења изласка на "топла мора" поново су нашла упориште на овом простору. Наравно, кроз нове облике и начине.

Илузорно је мислити да су њемачке или америчке оружане снаге у Босни и Херцеговини и Републици Српској само због имплементације Споразума или са циљем искориштавања српских простора као добре сировинске базе (дрво, вода). Они су овдје првенствено због политичке присутности. Њима није одлучујући фактор квалитета неког простора са аспекта сировинске или енергетске базе. У нашем случају, њих не интересује да ли је простор Српске богат шумом, хидропотенцијалом или неким рудним богатством. Њих интересује простор, тј. политичка контрола простора. Јер, рудне и енергетске сировине носиоци "новог свјетског поретка" већ су обезбиједили по далеко повољнијим условима (Африка, Азија, ...) него што би то обезбиједили у српским земљама.

Политичке компоненте

На геополитички положај Републике Српске негативно утичу политички фактори, а односе се на подјеле у српском националном бићу, нестабилну политичку ситуацију, слабости у функционисању институција Републике Српске.

Политичке партије

На политичкој сцени Републике Српске присутне су бројне политичке партије. Многе од њих имају симболичну улогу у друштвено-политичком животу Српске, јер су малобројне и политички беззначајне. Основна карактеристика партија у Републици Српској је промјенљивост, како у погледу чланства, тако и у погледу политичког програма.

Промјенљива, нестабилна и све више раслојена друштвена структура, у условима политичког нејединства, спољних притисака и уцјена пружа слабу основу за развој и просперитет државних институција и друштва уопште.

Политичка атмосфера је набијена негативном енергијом, тешким ријечима, оптужбама искључивошћу. Некада је политичко понашање појединих лидера партија ауторитативно, дрско, без икаквих норми и правила. Често се у партијским кампањама позива на немире и рушилачке активности у смислу ако не добијемо власт на изборима, онда ћemo је добити по сваку цијену, на улици, на силу. Нажалост, ово се дешава унутар српског националног корпуса, тј. између српских партија у Републици Српској.

Дакле, поред пријетњи споља, међународних притисака и не баш пријатељског политичко-географског окружења, Република Српска је оптерећена унутрашњим, српским конфликтима. На овај начин је политичко биће српског народа уситњено и дубоко подјељено.

На политичкој сцени је присутан велики број партија. Међутим, издваја се њих неколико са највећим бирачким тијелом према броју посланика у Народној скупштини Републике Српске. То су: Српска демократска странка, Савез независних социјалдемократа и Партија демократског прогреса (2004.).

Преглед заступљености партија у Народној скупштини Републике Српске:

Српска демократска странка (СДС) – 26 посланика
Савез независних социјалдемократа (СНСД) – 18 посланика
Партија демократског прогреса (ПДП) – 9 посланика
Странка демократске акције (СДА) – 6 посланика
Странка за БиХ – 4 посланика
Демократски народни савез (ДНС) – 3 посланика
Социјалдемократска партија (СДП) – 3 посланика
Сосцијалистичка партија Републике Српске (СПРС) – 2 посланика
Српска радикална странка (СРС) – 3 посланика
СРС – доктор Војислав Шешель – 1 посланик
Демократска странка Републике Српске – 1 посланик
Демократска патриотска странка (ДПС) – 1 посланик
Демократска странка Српске – 1 посланик
Српска патриотска странка (СПАС) – 1 посланик
ПРЕПОРОД – 1 посланик
Пензионерска странка – 1 посланик
Нова хрватска иницијатива (НХИ) – 1 посланик
Српски народни савез (СНС) – 1 посланик

Народна скупштина Републике Српске има 83 посланика распоређена у 18 политичких партија.

У сљед оштрих политичких подијењености нема никакве могућности да се постигне јединство у ставовима и дјеловању, чак и када су витални национални интереси у питању. Политичко и идеолошко опредјељење, ставља се испред српских националних интереса. "Српске" политичке партије су склоне да се сукобљавају, размилоизазе у мишљењима, при чему исцрпљују и негативно дјелују на цијели српски народ – нарочито потенцирањем небитних, локалних или сасвим споредних проблема при чему се занемарују битни, национални интереси.

Сва ова дешавања утичу негативно на друштвено-политичку структуру, појаву недемократске праксе, девијантног понашања и масовног кршења закона како појединаца (шверц, крађе,...), тако и државних органа (корупција у судству, здравству, школству, полицији,...). Овакво стање нагриза и разара саме темеље друштвеног и државног поретка, доводи до губитка повјерења у власт, закон и у државу.

Овакве тенденције су сличне логици и понашању у грађанском рату, а не политичкој борби "различитих идеја и програма људи који припадају једном народу, једној земљи, и који имају исти циљ – опстанак и добробит тог народа и те земље. То разара српско национално биће, подрива га и слаби изнутра, на велику радост његових противника и непријатеља (а они нису ни малобројни, ни слаби, ни безопасни!). То је *самоуништавање*.⁵

Нејединство (национална фрагментација)

Политичко нејединство се рефлектује на становништво и унутарнационалну подијењеност. Једна од основних карактеристика нерјешеног српског националног питања у Републици Српској јесте његова вишедимензионална подијењеност (хетерогеност).

Овај раздор међу Србима има историјске коријене, па и подметнут од стране спољашњих фактора, али је, наравно, нашао плодно тло и упориште код нас самих. Неке идеолошке подјеле, воде поријекло из Другог свјетског рата. На идеолошкој подјели комунисти – антикомунисти, партизани и четници је нарастао унутарсрпски сукоб на којем се и данас троши национална енергија. Мале разлике у економским, политичким, културним, вјерским, лингвистичким и другим особинама међу појединим дијеловима српског националног корпуса и њихових области често се екстремно преаглашавају и, обично од спољних фактора још више продубљују. Просторна и национална фрагментација српског народа у Републици Српској је једна од основних, можда чак и одлучујућа компонента геополитичког положаја.

---

¹³ Андреја Милетић, Утицај унутрашњих чинилаца на положај српског народа, Зборник радова: Геополитичка стварност Срба, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. год, стр. 371.

Данас су ове подјеле у Републици Српској израженије него икад. Вјештачки створене етно-кованице, њихова свакодневна употреба и практична примјена ушла је у све поре друштвено-политичког живота Републике Српске. Овакви негативни трендови угрожавају интегритет Републике Српске више него било који политичко-географски процеси и стремљења сусједних држава и великих сила према овим просторима.

Срби се дијеле, по географској основи на: "Крајишнике", "Романијце", "Херцеговце" и "Посавце". Слично се дешава приликом подјела према партијској основи, где се групе народа поистовећују са партијом (СНСД-овци, СДС-овци, радикали, социјалисти, ...).

Однос према интеграцијама

Носиоци "новог сјеветског поретка" (САД и ЕУ), одмах након дезинтеграције СФРЈ, почели су са иницијативама и настојањима да поново обједине њене дијелове.

Очито је, да је Запад, као цјелина заинтересован да односе у оквиру цијелог Балкана уреди према својим принципима и потребама.

Процес регионализације Европе, подразумијева и укључивање Републике Српске кроз БиХ у систем балканских регионализама.

Просторна интеграција бивших југословенских држава углавном се одвија кроз двије иницијативе: "регионални приступ" Европској унији, који се заснива на стварању трансграницне интеграције земаља југоисточне Европе и америчка "иницијатива" за сарадњу.

За Републику Српску просторна интеграција кроз обе иницијативе има велики значај, наравно ако се заснива на заједничким интересима свих земаља у региону. Трансграницне интеграције би се одвијале кроз све сфере друштвеног и политичког живота. У вези с тим, постоје повољности и неповољности за земље у транзицији. Оне би "придружилањем" Европској унији добиле сигуран приступ на тржиште западних земаља. Друга корист за земље у транзицији јесте могућност миграције радне снаге. Неповољност "придружилања" се заснива на великим економским, културним и цивилизацијским разликама.

Пакт о стабилности у југоисточној Европи је пројекат НАТО-а (амерички пројекат регионалне интеграције), те је логично да је подређен интересима земаља чланица НАТО. Он почива на претпоставкама чврстих геополитичких веза између новоформираних политичких субјеката на Балкану и укупном контролом тог простора од стране НАТО-а. Пакт би могао послужити као основ за унутаррегионалне, првенствено економске асоцијације, те утицати на смањивање тензија између хетерогених геополитичких субјеката, оптерећених историјским наслијеђем и савременим конфликтима.

Босна и Херцеговина тежи чланству у ЕУ, иницијативи "Партнерство за мир", НАТО пакту, Пакту за стабилност југоисточне Европе (члан), где би заједно са ентитетима требало да свој политичко-економски и геополитички положај валоризује кроз ове организације.

Укључивање у европске интеграционе процесе омогућило би увођење европских стандарда, те подстакло трансгранични проток роба, људи и капитала. Приступањем европским структурама подстиче унапређење укупних људских и етничких права и слобода.

Однос према Хашком трибуналу

Један од услова опстанка Републике Српске је сарадња са Хашком трибуналом, односно хапшење осумњичених за ратне злочине.

Званична сарадња са Хашком трибуналом је почела 2001. године, доношењем Закона о сарадњи са Трибуналом. Дакле, Република Српска је успоставила контакт тек шест година послије потписивања Мировног Споразума. За то вријeme, хрватска и бошњачка страна је сакупљала и слала доказне материјале против Срба. Срби нису признавали суд пуних шест година, да би на крају ипак схватили, да је то неминовност која се не може избjeти. Одбијање сарадње може имати несагледиве посљедице како за просперитет Републике, тако и за српски народ уопште.

Закључна разматрања

Са аспекта политичко-географских компоненти геополитичког положаја, Републику Српску карактеришу изузетно сложена административно-управна подјела територије. Од овакве подјеле не зависи само привредни развој, него и геополитички положај и опстанак ентитета као политичко-географског субјекта у оквиру БиХ. Такође, нерешено питање главног града, незавидан војно-политички положај утиче на врло специфичне геополитичке карактеристике простора.

Политичке компоненте се односе на подјеле у српском националном бићу и односу Републике Српске према савременим интегративним процесима.

Међу оштром подјеленом и супростављеном српском политичком сценом нема ни једног унутрашњег политичког субјекта који би био у стању да преузме неопходну улогу помиритеља, да смири политичке страсти и утиче на постизање компромиса у вези са националним циљевима. У прилог овој чињеници иду и политички програми партија у Републици Српској, који се према идеолошком концепту разликују од екстремно љевичарских до екстремно десничарских опредјељења.

Овакво стање националне "хомогености", како у прошлости, тако и данас, одговара многим глобалним и регионалним силама, сусједним земљама, али и бројним идеолошким, вјерским, економским, политичким и војним групацијама.

Дакле, опасност по Републику Српску није у сусједном окружењу, нити у регионалним или светским силама, него у сопственом, српском систему вриједности.

Република Српска као саставни дио Босне и Херцеговине учествује у општебалканској сарадњи и регионалним иницијативама у ЈИ Европи.

Овакав вид сарадње је један од начина да се трајно ријеше балканске етно-националне конфликтности, а које би требало да се конкретизују кроз општебалканску политичку институцију. Може се примјетити да је још увијек сиромаштво, конфликтност и страна иницијатива "главни интегративни" фактор балканског простора. Балкан ипак има услове за повезивање (интеграцију), који ће се повећавати са смиривањем националних тензија и нетрпљивости.

Литература

1. Мићо Стојановић, Политичка географија, геополитика и геостратегија – увод у геополитичко мишљење -, Матица српска Бања Лука, Бања Лука, 2001.
2. Мирко Грчић, Општа политичка географија, Географски факултет ПМФ, Београд, 1989.
3. Миломир Степић, У вртлогу балканализације, Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.
4. Зборник радова: Геополитичка стварност Срба, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.